

Det norske Arbeiderpartis
100-års jubileum

Med forbehold om endringer

Jubileumstale

SPERRET til 21.8.87 kl 1930

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

De som stiftet Det norske Arbeiderparti sto for et politisk vågestykke.

Det var bare 29 mann som for 100 år siden møttes ved Ormetjern utenfor Arendal. Men de bar med seg en drøm, en tro, en visshet. De tok fatt på ombygging av landet. Målet var intet mindre enn et nytt samfunn på norsk grunn.

Hvor tok pionerene motet og djervheten fra? De fleste av partistifterne hadde jo ikke engang stemmerett.

De bygget på fem sterke pilarer:

For det første visste de dette: At det var mange som ville stå bak dem. De var bare 29 - men de kunne vinne folkets flertall. Parolen ble stemmerett for alle.

For det andre hentet de styrke fra sin svakhet: Armod og avmakt var arbeiderbevegelsens utgangspunkt. Nød og sult, forskjeller og fattigdom var flertallets lodd. Hvert tiende barn døde før det var året gammelt. De som ikke klarte seg på landet fikk legd, ikke trygd. Men urettferdigheten ga kraft: Den måtte og den kunne avskaffes.

Parolen ble frihet - frihet fra nød og tvang, frihet til arbeid og virke.

For det tredje var det ikke bare forskjeller - det var dype klasse skiller. Og flertallet av småkårsfolk ble ikke bare utbyttet - de ble også berøvet selvrespekten. Klasseskillene var ikke bare bygget inn i samfunnet - de var bygget inn i folks sinn. Mot arbeiderklassens armod sto overklassens hovmod. Undertrykking førte til underdanighet. Derfor hevet de fanen, i tro og i tross.

Parolen ble likhet - et krav om at alle måtte få den samme rett til å prøve styrken i og grensene for egne evner. Likhet i livsvilkår var en forutsetning for mangfold i livsutfoldelse.

For det fjerde var de 29 en del av en gryende verdensbevegelse. Vel bar de merker på kroppen av sine norske erfaringer. Men de hentet tanker og innsikt fra mange land. Frøet var fremmed, men det slo raskt rot og vokste i norsk jord. Båndene bandt mellom arbeidsfolk over landegrensene.

Parolen ble brorskap - fordi de trengte hverandre.

For det femte visste de dette: De sto mot partier og krefter som ville bevare det bestående. Men når et samfunn av frihet, likhet og brorskap ikke bare var tenkt, men også var mulig, ble det bestående umulig.

Arbeiderbevegelsen var sjokkerende optimistisk når den sa: Mennesket skaper selv sin historie.

Så kunne vi si som i eventyret: Og slik ble det.

For Arbeiderpartiet ble en drivende makt og arbeiderbevegelsen ble den sterkeste samfunnsomformende kraft det siste århundret. Sammen ble partiet og fagbevegelsen også den største sosiale og kulturelle bevegelse i vårt land. Den ble et lærested, den fremste skole i organisasjon og demokrati.

Parolene ble ikke bare sydd på fanene. De ble langsomt til praktisk politikk. Kampen var lang og den hadde tilbakeslag. Men den var seig og den ble vunnet. Bit for bit ble samfunnet bygget om. Friheten og mulighetene ble utvidet på alle livets områder.

Mye kan sammenfattes i et eneste ord: Velferdssamfunnet. Det ga ikke bare trygghet og frihet. Like viktig var rankhet og selvrespekt.

Og den største seier er denne: Intet parti kan i dag makte å rive dette verket ned. Det er bygget inn i folks krav til sin hverdag: Alle skal ha rett til utdanning, arbeid og omsorg.

Dette er det optimistiske innhold i de krav og de forventninger som vi møter i den dagsaktuelle valgkampen: Folk forlanger det Arbeiderpartiet har lært dem at vi kan kreve av oss selv i dette landet.

Uten Det norske Arbeiderpartiet hadde denne utviklingen vært utenkelig.

Langt inn i vårt eget århundre var Norge blant de fattigste landene i Europa. Derfor måtte Norges økonomi utvikles. Det måtte bli mer å fordele. Da Arbeiderpartiet fikk regjeringsansvar i 1935 ble det satt i gang et omfattende arbeid for å bygge ut næringslivet, utnytte menneskenes arbeidskraft og de norske naturressursene. By og land måtte gå hand i hand. Alle grupper skulle trekkes med. Det ga oss ikke bare en sterk økonomisk vekst, men en annen og ny utvikling, økonomisk, sosialt og kulturelt. Menneskeverdet fikk et annet innhold. Samholdet med andre et helt annet grunnlag.

Norge ble trukket ut av 30-åras økonomiske krise. Arbeiderbevegelsens seier og regjeringsansvar i 1935 var også en viktig årsak til at det norske samfunn kom seg gjennom okkupasjonsårene som en stort sett samlet nasjon. Den frihet så mange følte de hadde vunnet i årene som gikk foran og som så mange hadde bidratt til, sto vi sammen om.

Etter 2. verdenskrigs ødeleggelser stilte Arbeiderpartiet seg i spissen for gjenoppbyggingen av landet.

Nordmenn måtte vente lenge på bananer og biler. Til gjengjeld skjedde det en utbygging av kraftforsyning, kommunikasjon og industri. Det gjorde at vi fikk en økonomi som brakte oss fram i første rekke, og at Norge ble en førsterangs industrinasjon.

Norge er en ung nasjon. I over halvparten av den tiden som har gått siden 1905 har Arbeiderpartiet hatt regjeringsansvar, og spilt en hovedrolle i arbeidet med å finne Norges plass i verdenssamfunnet. 2. verdenskrig tok bort grunnlaget for den norske nøytralitetspolitikken. Det var Arbeiderpartiet som fant fram til en ny plattform for norsk utenrikspolitikk i det

vestlige forsvarssamarbeidet, samtidig som det ble lagt vekt på et godt samarbeid med vår østlige nabo Sovjet.

Norge vendte seg enda sterkere utad, gjennom nordisk og europeisk samarbeid og gjennom aktiv deltakelse i FN. Denne politikken har gitt Norge trygghet og handlefrihet i en urolig verden. Også internasjonalt har vi arbeidet for å bygge bro og dempe motsetninger, for frigjøring og menneskerettigheter.

Oppbyggingen av det nye samfunnet var en stadig kamp. Den kostet ikke blod, men var ikke uten lidelse og offer. De som gikk foran opplevde fornedrelse, spott og fengsling.

Hele den lange rekken av ledere i Arbeiderpartiet: Holtermann-Knudsen, Carl Jeppesen, Martin Tranmæl, Kyrre Grepp, Christopher Hornsrud, Johan Nygaardsvold, Einar Gerhardsen, Oscar Torp, Trygve Bratteli, har fått føle at kampen også kostet. De var blant dem som måtte bære de tyngste byrdene.

Men det er tusener på tusener av kvinner og menn over hele landet som har gjort Arbeiderpartiet til en politisk kraft som kunne forandre det norske samfunnet.

Det er de hundretusener av plakatklistrere, brosjyrebærere, regjeringsmedlemmer, underkasserere, styremedlemmer, loddkjøpere, ideologer, amatørskuespillere, diktere, kaffekokere, ordførere og alminnelige kontingentbetalere som har gjort Det norske Arbeiderparti til en slagkraftig folkebevegelse.

Arbeiderpartiets stilling i det norske samfunnet er basert på alminnelige menneskers tillit og fremtidshåp.

Vår sosiale revolusjon skapte frihet og nye muligheter for alle, men uten å ta friheten fra noen. Den fjernet privilegier, men gjorde ingen maktesløse.

Vi valgte den langsomme revolusjonen, og vendte diktaturet ryggen. Det ble aldri lagt dynamitt i borehullene.

For Arbeiderpartiet er et jubileum ikke en fortidsfeiring, men en kraftsamling. For vi skal videre, og vi er underveis. Når vi er i feststemning, er det fordi vi er i oppbruddsstemning.

Hvor går så veien videre, når vi tenker ikke bare til dette og neste valg, men strekker siktet innover i sosial-

demokratiets andre hundreår ? For vi tar jo samme mål av oss vi, som de 29: Vi skal være den drivende kraft for omformingen av samfunnet. Prinsippene er de samme som pionerene trakk opp: Frihet, likhet og brorskap. De vil alltid gi retningen når mennesker skal leve og virke i lag.

Også dette har vi lært: Arbeiderbevegelsens seire vinnes ikke en gang for alle.

Vi har sett at friheten kan gå tapt, igjen og igjen, i øst og i vest, i i-land og u-land. Vi må være frihetens forpost, ikke bare her nord, men sammen med våre medmennesker over den hele jord. Og truslene mot friheten kan anta nye former, enten det er stoff og rus som fratar noen evnen til å velge, eller dårlig samfunnsstyring som fratar mange arbeidet.

Vi har sett at likheten kan undergraves og nye skiller oppstå. Vi har sett det ute når naturen ødelegges slik at store grupper berøves livsgrunnlaget. Vi har sett det hjemme når boligkøene blir lengre og det er flere som sitter på sosialkontorenes venteværelser. Vi har sett at ny teknologi kan gi nye tapere.

Vi har sett at brorskapet kan svekkes: At krig truer på nytt, at rasisme kan sprengre kiler inn mellom menneskene. Fiendtlighetene er ikke slutt, verken mellom nasjoner eller mellom grupper. Vi har nye og store oppgaver, både i nærmiljøet og i verdensmiljøet.

Derfor er dette den første del av vårt program: Arbeidet for frihet, for likhet og for brorskap må fortsette. Det vil ikke ta slutt.

Vi har også lært at de byggverk vi reiste for å gjøre drømmer og håp til virkelighet slites og foreldes, og at de må bygges om og styrkes. Eller at de kan spille sammen på måter som ikke var tilsiktet og derfor gi virkninger som ikke var planlagt. Derfor vil vi stadig reformere reformene.

Arbeiderbevegelsen er også i dag den organiserte motkraft til et samfunn der den sterkeste får råde. Arbeiderpartiets rolle som samfunnsbygger springer ut av evnen til å se kritisk

også på det vi selv har skapt. Drivkraften er vilje til forandring.

I 1933 kunne Martin Tranmæl si: Vi er idag ikke lenger et agitasjonsparti, men et aksjonsparti.

Det var en slik rolle som tok form, da Arbeiderpartiet fikk et avgjørende, nasjonalt ansvar for mer enn 50 år siden.

Nå, ved 100-års jubileet, ser vi at behovet for reformer, og et sterkt og fremsynt samfunnsansvar - krever alt vi kan mobilisere av fantasi og krefter.

Vi står midt i aktivt byggende virke og en levende og viktig debatt i parti, fagbevegelse og i hele samfunnet om de nye løsningene, om hvordan vi nå sprenger grenser for å utløse nye krefter, for frihet, likhet og brorskap.

Vår målestokk vil alltid være menneskenes hverdag, lokalt og globalt.

Kravet om likestilling - også mellom kvinne og mann har lange tradisjoner. Tidlig var kvinnene med i aktivt reformarbeid, men sannheten er at vi fortsatt har mye av likestillingskampen foran oss - til tross for at 70- og 80-årene har gitt viktige gjennomslag.

Nå blir barnas miljø og hverdag vår aller største oppgave. Barnas livsutfoldelse, trygghet og vilkår er det viktigste perspektivet ved inngangen til sosialdemokratiets neste århundre.

For det første fordi et samfunn med likestilling og frihet for den voksne, yrkesaktive kvinne og mann likevel bare er et halvt samfunn. Mennesker fra 0 - 20 og fra 70 - 90 skal også omfattes av vår likestillingstanke og deres livsstandard fullt ut ivaretas. Barna har krav på foreldrenes tid og kjærlighet, de eldre har rett til å være aktive deltakere i samfunnet.

Rammene om barnas liv er et grunnleggende perspektiv, og knytter samtidig tråden til det internasjonale fellesskap og ansvar som var pionerernes drøm og utgangspunkt. Barnas miljø og vår felles framtid er truet. Nå gjelder det også å redde vår jord.

Vi har sett at kampen for frihet og sosial rettferdighet gikk gjennom nasjonal folkereisning, selv om alle så de felles interessene på tvers av de nasjonale grensene.

Nå er tiden inne for å sprengre disse grensene, ta skrittet over i det som må være fremtidens perspektiv: Et ansvar for hverandre som sprenger nasjonalstatens rammer. Vårt miljø, barnas trygghet og fremtid, fred og frihet kan vi bare sikre gjennom evne og vilje til å utvide vårt perspektiv: Perspektivet må omfatte alle.

Dette er den aller største oppgaven på terskelen til sosialdemokratiets andre hundreår. Vi skal ha like store ambisjoner, vi skal vise det samme mot og besluttsomhet som de som gikk foran. Visjoner og optimisme gir oss kraft til å bære arven videre.